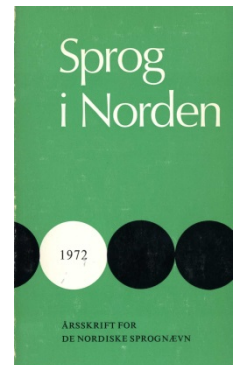

Sprog i Norden

Titel: Problemer innen fagspråkene
Forfatter: Bjørn Ebbe Lian, Norges Standardiseringsforbund
Kilde: Sprog i Norden, 1972, s. 89-93
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Dansk Sprognævn

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Problemer innen fagspråkene

Av Bjørn Ebbe Lian, Norges Standardiseringsforbund

Vi lever i spesialiseringens tidsalder, og vårt innviklede samfunnsmaskineri er avhengig av den innsats som en mengde fagspesialister utfører på stadig snevrere områder. Samtidig som spesialistene graver seg stadig dypere og dypere ned i sitt eget spesialfelt, blir de mer og mer avhengig av resultater av andre fagfolks arbeid på beslektede områder. Kommunikasjonen innen en faggruppe er ikke så problematisk, for da brukes de ord og vendinger som er internasjonalt akseptert og gjengse på vedkommende spesialområde, ofte et slags kvasi-engelsk. Fagfolkene kan som regel meddele seg mer eksakt ved hjelp av de internasjonalt brukte tegn- og symbolspråk som f.eks. maskin- og bygningstegninger, koblingsskjemaer, matematiske tegn, kjemiske formler, notetegn og andre. Men når det gjelder å forklare seg overfor andre faggrupper eller overfor den jevne borger, strekker ikke disse symbolspråkene til, man kommer ikke utenom det talte og skrevne ord.

I offentlig forvaltning og i næringslivet sitter en rekke spesialister, travelt opptatt med å skrive lærebøker, artikler, rapporter, brosjyrer osv. De fleste er rene amatører i skrivekunsten, men er likevel overlatt vanskelige kommunikasjonsproblemer som f.eks. det å redegjøre for innholdet i lover og bestemmelser eller forklare virkemåten av innviklede apparater og produkter slik at det kan forstås av utenforstående. Språkproblemene gjør seg gjeldende innen alle fagfelter, men i det etterfølgende skal vi begrense oss til det tekniske fagområde. Imidlertid har mange av de synspunkter som fremføres generell gyldighet.

Om ingeniører kan det sies at de ikke utmerker seg ved en lett og ledig behandling av morsmålet. En av årsakene til

dette er vel ganske enkelt at de interesserer seg mer for teknikk enn for språk. Dessuten er mange norske ingeniører utdannet i utlandet og har enten engelsk, tysk eller svensk teknisk terminologi som hovedmål, og norsk teknisk terminologi som sidemål. Få eller ingen fagfolk har norskkunnskaper ut over gymnasnivå. En kritisk vurdering av norskundervisningen ved våre skoler kan derfor være på sin plass, og vi finner at denne er temmelig ensidig konsentrert om skjønnlitteraturens språk. De kvalitetskrav som stilles til et godt fagspråk, er i dag sørgelig forsømt ved våre skoler, og fra universitetshold hevdes det: "Det faglige skal vi alltid klare å lære studentene på universitetet, men vi har ikke tid og mulighet for å lære dem stringens i tale og tanke. Vi forutsetter at studentene kan tenke, snakke — og skrive — norsk."

Innen teknikken er engelsk og amerikansk faglitteratur helt dominerende i den vestlige verden. På en rekke områder som f.eks. atomfysikk, flyteknikk, elektronikk, databehandling og andre, eksisterer det få norske fagord, og de engelske ord tas derfor uten videre i bruk. Ofte skjer dette noe kritikkløst, og resulterer kanskje i at samme ord helt unødig blir gitt ulike betydninger og skrivemåter på de forskjellige fagområder. Tilsvarende forhold gjør seg gjeldende i nordisk sammenheng, og et eksempel på manglende koordinering er det at på norsk brukes ordet "datamaskin", på svensk "dator" og på dansk "datamaskine" og "datamat". Til dels smitter opptaket av nye ord også over på andre områder, og fortrenger således godt innarbeidede norske ord hvor disse finnes. Flommen av nye fagord fremmer fag-frimureri, og hindrer derved den tverrfaglige kontakt som er så nødvendig for samarbeidet spesialistene imellom.

På grunn av påvirkningen fra massemedia, den sterke økning i folkeopplysningen og det at mange leser utenlandsk fag- og skjønnlitteratur, blir nye ord raskere inn i allmennspråket enn tidligere. Den stadige kontakt med utenlandsk faglitteratur setter også sitt preg på fagspesialistene, og enkelte stiller seg noe uforstående til den gjengse norske tabu-forestilling overfor bokstavene c, w, x og z. Eksempelvis er ikke alle fornøyd med at et uttrykk som "å forsinke" også kan bety

å påføre et tynt belegg av metallet sink/zink (Zn).

Det er i gang en del spredte tiltak for å skape orden på norsk fagterminologi. Innen det tekniske fagområdet arbeider Rådet for Teknisk Terminologi (RTT) med å utgi fagordbøker som foruten norske fagord også inneholder tilsvarende uttrykk på engelsk, fransk, tysk, svensk, dansk osv. Dessuten inneholder RTT-ordbøkene definisjoner av fagordene, og for brukeren er dette ubetinget det viktigste. Høyt kvalifiserte teknikere og vitenskapsmenn deltar i dette arbeidet uten godtgjørelse av noe slag. På andre fagområder utgis det også egne ordlister eller leksika, men disse frister ofte en temmelig anonym tilværelse, lite kjent utenom en snever fagkrets. Ad frivillighetens vei utføres det mye godt arbeid på denne sektor, men de gode forsøk og intensjoner til tross setter mangelen på midler en meget stram grense for hva som kan oppnås. Det er også temmelig tilfeldig hvilke felter som tas opp til behandling, og på viktige områder foregår det overhodet intet organisert terminologiarbeid.

Inntil for kort tid siden var det en meget påfallende mangel på kontakt mellom filologer og de forskjellige fagspesialister. Men heldigvis har det blitt en radikal endring i situasjonen i den senere tid, og innen den tekniske fagverden noterer vi oss med stor tilfredshet den interesse som filologene nå viser overfor våre problemer. Det er sannelig også på høy tid at det gjøres noe for at vi ikke skal drukne i den ukontrollerte flodbølge av nye ord og begreper som velter inn over oss. Det er vel neppe noen som kan tenke seg eller ønsker å stoppe påvirkningen utenfra, tvert imot mener de fleste at det er gunstig med en størst mulig overensstemmelse med de språk vi er i nesten daglig kontakt med. Det vi imidlertid trenger er at opptaket og skrivemåten av nye ord skjer etter visse retningslinjer som sikrer en harmonisk og kontrollert innpassing av fremmede ord i det eksisterende språk.

I Norges Standardiseringsforbund (NSF) finner vi at terminologispørsmål er meget vanskelige og svært tidkrevende. I våre komitéer møtes fagfolk fra ulike fagområder, og problemene består ikke bare i å komme frem til riktig ordbruk i standardene, men undertiden hersker det en viss forvirring i

diskusjonen på grunn av avvikende oppfatning av hva uttrykkene egentlig betyr. Det hender at temperaturen i komitéene kan stige betraktelig under slike diskusjoner. Da standardene ofte inngår som kontraktsunderlag, er det viktig at de er entydige og juridisk uangripelige. Dette er krav vi ikke kan slå av på, og det må gå foran kravet til et godt og ledig norsk. Norsk Standard utarbeides av fagfolk innen de enkelte bransjer, og språklig sett bærer de vel preg av det — både på godt og vondt. Imidlertid legges det ned et betydelig arbeid i å skrive slik at alle som kan tenkes å ha interesse av standardene, skal kunne forstå dem. Standardene brukes av mange og danner skole for bruken av fagterminologi i fagartikler og lærebøker m.v. For å skape enhet i redigering og språkbruk, har Standardiseringsforbundet nedsatt en egen komité som behandler standardene før de trykkes. Nylig ble sekretærene i Norsk språkråd medlemmer av denne komitéen, og dette betegner et viktig skritt for å bedre samarbeidet mellom teknikere og filologer.

Høsten 1971 holdt Norsk språknemnd et møte med fagfolk fra en rekke tekniske områder. Fra alle hold ble det ytret sterke ønsker om å få mer fart i språkarbeidet. Det kom klart frem at vi trenger ett samlende organ som kan behandle både fagspråket og allmennspråket, og at Språknemnda/Språkrådet bør være den sentrale instans for dette. På møtet ble det understreket at fagspråket ikke må skilles fra allmennspråket i den generelle språkpleie. Å trekke noen grenselinje mellom fagspråk og dagliglivets språk er meget vanskelig.

Som kjent holder Språkrådet på med å registrere nye ord etter hvert som de dukker opp i aviser og tidsskrifter, den såkalte "nyordregistrant". Det er nå planer om også å gå i gang med å utarbeide en "fagordregistrant" for å få oversikt over ordmassene innen fagspråkene. Det har vært hevdet at 90 % av alle nye ord i språket er fagtermer, og det må derfor være det riktige at arbeidet med fagspråk kommer inn i fastere former.

Behandlingen av fagspråk og fagterminologi har også vært fremme i nordisk sammenheng. Således var dette spørsmål oppe på det 18. nordiske språknemndmøtet som ble holdt på

Island i august 1971. På dette møtet deltok det også folk fra den tekniske fagverden. En nordisk samarbeidskomité som består av formennene og én sekretær fra hver nemnd, ble overlatt å arbeide videre med denne sak.

Når det gjelder fysikkterminologi, har de nordiske standardiseringsorganisasjonene i gang et samarbeidsprosjekt. På grunnlag av rekommandasjoner utgitt av Den internasjonale standardiseringsorganisasjon ISO, er det utarbeidet oversiktslister over fysiske størrelsesnavn på engelsk, fransk, tysk, dansk, norsk og svensk. Dessuten er det en ledig kolonne med overskriften "Nordiske termer", som det er meningen å få utfylt så langt det er praktisk mulig. Den nordiske samarbeidskomitéen har også planer om å utarbeide regler for dannelsen av størrelsesnavn sammensatt med: faktor, grad, tall, koeffisient, konstant m.v., og likeledes for størrelsesnavn som ender på: -ans, -tans, -itet og -ivit. (Et interessant spørsmål i denne forbindelse er det om slike regler også kan danne mønstre for bruken av tilsvarende sammensetningsord innen andre fagområder.) Det har vært holdt et møte i denne sak i Oslo, og et nytt møte skal holdes i april i 1972 i København. Nordisk kulturfond har bevilget midler til arbeidet.

Samarbeidet mellom teknologer og filologer er så smått kommet i gang, og det er viktig både for fagspråkets og allmennspråkets fremtid at vi nå kommer over i et positivt og byggende samarbeidsforhold. Språkfornyelsen skjer med akselererende hastighet i våre dager, men den moderne databehandlingsteknikk gjør det mulig å skaffe oversikt over ordmassene og å utgi ordbøker langt hyppigere enn tidligere. Det er klart at det vil koste en del å samle inn fagordene og utarbeide definisjoner, men for samfunnet ligger det store gevinster å hente ved å unngå feilleveranser, mistolkninger og misforståelser gjennom et klart og greit språk. En første forutsetning for å få i stand et godt samarbeid mellom ulike parter, er at de forstår hverandres språk.

